

UOT 330.341.1.01

MÜƏSSİSƏDƏ İDARƏETMƏ İNNOVASIYALARININ TƏTBİQİNİN ZƏRURİLİYİ

KÖÇƏRLİ HİCRAN RAFİQ qızı
Sumqayıt Dövlət Universiteti, baş müəllim
koecerlih@gmail.com

Açar sözlər: innovasiya, idarəetmə, müəssisə, sistem, inkişaf

Son on il ərzində bir çox xarici ölkələrin iqtisadiyyatı innovativ yolla inkişaf edir, bununla da elm, sənaye və cəmiyyət arasında təsirli münasibətlər sistemi formalaşır. Əmtəə istehsalçılarının artan rəqabəti, iqtisadi sistemlərin təşkilati və idarəetmə münasibətlərinin mürəkkəbləşməsi, mülkiyyətdəki dəyişikliklər müəssisələri resurslardan istifadənin yeni, daha səmərəli yolları, idarəetmə metodları, istehsal prosesinin təşkili və informasiya dəstəyi axtarmağa məcbur edir. Bu sahədə səmərəliliyi təmin etmək üçün idarəetmə innovasiyaların daim tətbiqi zəruridir. İdarəetmə innovasiyaları əsas prioriteti təşkilati forma və metodların yeni texnologiyalara adekvatlığı ilə texniki yeniliklərin yayılmasını təmin etməkdir. Eyni zamanda, idarəetmə yenilikləri təşkilatın texnoloji, kadr və digər altsistemlərinin imkanlarına adekvat, sistemli və davamlı inkişaf prosesinin bir hissəsi olmalıdır. Bu gün kadrların idarəetmə sistemində innovativ proseslərin rolu artır.

İdarəetmə innovasiyaları müəssisənin bir sıra xüsusiyyətlərini dəyişdirən, ilk dəfə istifadə edilən və sürətlənmiş, inkişaf etdirilən, idarəetmə vəzifələrinin həllini asanlaşdıran və ya əvvəlki üsullarla həll olunmayan işlərin yeniliklər əsasında qurulmasıdır. İdarəetmə innovasiyaları müəssisələrə digər növ innovasiyaların tətbiqi üçün lazımi şərait yaratmağa imkan verməklə, innovasiya prosesinin təşkili üçün əsasdır. Həmçinin müəssisənin innovativ fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi üçün təsirli bir vasitədir. İdarəetmə yeniliyi yeni məzmun və idarəetmə fəaliyyətinin adekvat bir formasıdır. Eyni zamanda idarəetmə innovasiyalarının tətbiqi texnoloji yeniliklərin həyata keçirilməsindən daha mürəkkəb bir prosesdir, çünki bu, idarəetmə ilə bağlı təşkilati mədəniyyətin, davranışın, vərdişlərin və fikirlərin dəyişməsi ilə əlaqələndirilir.

İdarəetmə innovasiyalarının sistem xarakteri onların texniki və texnoloji yeniliklərdən fərqlərini müəyyənləşdirir:

- İdarəetmə innovasiyaları daha çox sosial münasibətlərin xüsusiyyətlərindən, iş mədəniyyətindən, istifadəçilərin qrup və fərdi keyfiyyətlərindən asılıdır;
- Texnoloji innovasiyaların tətbiqi çox vaxt lazımi idarəetmə, iqtisadi və digər dəyişikliklərlə müşayiət olunduğundan idarəetmə innovasiyaları daha geniş əhatə dairəsinə malikdir;
- İdarəetmə innovasiyaları patentləşdirilə bilməz;
- Texnoloji innovasiyalardan fərqli olaraq kommersiya sirri deyildir;
- Onlardan istifadə ilə bağlı qərarlar çox sayda insan tərəfindən, əksər hallarda səhmdarların və digər maraqlı tərəflərin iştirakı ilə qəbul edilir;
- İdarəetmə innovasiyalarından istifadənin təsiri tətbiqetmə prosesinin necə təşkil olunduğundan çox dərəcədə asılıdır;
- İnnovasiyaların üstünlükləri o qədər də açıq deyildir və sübut olunmur.

Aşağıdakı cədvəl vasitəsilə idarəetmə funksiyaları ilə idarəetmə innovasiyaları arasındakı qarşılıqlı əlaqəni əks etdirə bilərik (cədvəl).

İdarəetmə funksiyası ilə idarəetmə innovasiyalarının qarşılıqlı əlaqə algoritmi

Əsas idarəetmə funksiyaları	Mövcud idarəetmə innovasiyası
Planlaşdırma (strateji, taktiki, operativ)	Təşkilati fəaliyyət, innovasiya, işgüzar oyunlar. İqtisadi və riyazi modelləşdirmədən istifadə. Təşkilati inkişaf metodları. Öz-özünə təşkilətmə. Məqsədli idarəetmə.
Təşkilətmə (planların icrası üçün tədbirlər toplusu)	Proqram yönümlü idarəetmə. İş prosesinin yenidən qurulması. Strategiyaya uyğun olaraq optimal təşkilati quruluşun (xətti-funksional, heyət, matris, şəbəkə və s.) seçilməsi. Özünü perspektivli bazar seqmentlərinə istiqamətləndirməyə imkan verən marketinq fəaliyyəti. Dəyər zəncirinin təhlili. Portfel idarəetmə. Məhsul keyfiyyətinin idarə edilməsi sistemləri. İşə qəbul agentliklərinin xidmətlərindən istifadə etmək. Xarici maliyyələşdirmə.
Rəhbərlik (liderlik, motivasiya və stimullaşdırma, münaqişələrin idarə olunması)	Firmadaxili sahibkarlıq. İşçi qrupların formalaşdırılması üsulları. Boş qalan çox funksiyalı işçi qrupları. İş həyatının keyfiyyəti, o cümlədən məşğulluğun çevik formaları. İşin yenidən qurulması. Stresə qarşı təşkilati idarəetmə proqramları. Kadrların qiymətləndirmə mərkəzləri Çevik stimullaşdırma sistemləri
Koordinasiya və nəzarət	İnformasiya sistemlərinin idarə edilməsi Məhsul keyfiyyətinin idarə edilməsi sistemləri İdarəetmə uçotu İş yerini idarəetmə

Cədvəldəki meyarlar müəssisələrin innovasiyalara həssaslığının sonrakı tətbiqi tədqiqatları, ən çox tətbiq və tələb olunan yeniliklərin müəyyən edilməsi, habelə yeniliklərdən ən az təsirlənən idarəetmə funksiyaları üçün uyğundur.

Yeniliyə həssaslıq innovasiyanı həyata keçirməyə təsir edən əsas xüsusiyyətlərdən biridir. Bu, təşkilatın informasiya sahəsindəki yenilikləri aşkarlamaq, müəssisədəki məqsədlərə uyğun olan məlumatlandırıcı məzmunu müəyyənləşdirmək və rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün yeniliklər tətbiq etmək qabiliyyəti kimi başa düşülür [2]. Həssaslıq innovativ fəaliyyətin müxtəlif təşkilati parametrlərlə əlaqəsini təsdiqləmək və ya inkar etmək üçün reqressiya və amil təhlili metodları ilə öyrənilir. Hal-hazırda bir amilin və ya digərinin innovativ fəaliyyətə “təhfə” verməsi ilə bağlı dəqiq bir fikrə gəlməsələr də, tədqiqatçıların əksəriyyəti aşağıda sadalanan amillərin hamısının təşkilatın yenilmə qabiliyyətinə təsir etdiyi qənaətinə gəlmişlər. Təşkilat parametrləri statistik göstəricilərə əsaslanaraq müsahibələr, menecerlərin sorğu anketləri yolu ilə müəyyən edilir [1]. İdarəetmə innovasiyalarını inkişaf etdirərkən və tətbiq edərkən menecerlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir, çünki onlar bir yeniliyin müvəffəqiyyətinin və ya uğursuzluğunun asılı olduğu əsas fiqurlardır. Hal-hazırda mövcud inkişaf və tətbiqetmə prosedurlarının əksəriyyəti təşkilatın innovasiya mühitini, menecerlərin yeniliklərə münasibətini və yeniliyə müqavimət amilini nəzərə alaraq öyrənilməsinə

nəzərdə tutmur. Şəxsi psixoloji xüsusiyyətləri və təşkilatın işçiləri tərəfindən gözlənilən dəyişikliklərin subyektiv qavranılması, işin təşkili və müəssisənin potensialı, adətən, nəzərə alınmır.

İqtisadi ədəbiyyatda idarəetmə innovasiyalarının tətbiqinin aşağıdakı mərhələləri müəyyən edilmişdir:

- 1) ixtiraçılıq - innovativ ideyasının ortaya çıxması;
- 2) təşəbbüs - informasiya texnologiyalarından istifadə nəticəsində ideyaların təqdim edilməsi variantlarının axtarışı;
- 3) yayılma - konkret şöbələrin və ya ümumilikdə müəssisələrin fəaliyyətinin effektivliyini artırma biləcək bir fikrin formalaşması.

İdarəetmə innovasiyalarını tətbiq etmək üçün aşağıdakı ardıcılıq təklif olunur:

- 1) hazırlıq mərhələsi (müəssisənin hərtərəfli təhlili, aradan qaldırılması lazım olan zəif cəhətlərin və problemlərin müəyyənləşdirilməsi);
- 2) məlumat mərhələsi (heyətin müqavimətini dəf etmək);
- 3) ideyaların yaranması (bu mərhələnin səmərəli təşkili üçün mütəmadi olaraq yeni işçilərin formalaşdırılmasına mütəxəssislər cəlb etmək, onlar üçün lazımı şərait yaratmaq və təcrübələrin aparılması üçün resurslarla təmin etmək lazımdır);
- 4) fikirlərin seçimi (işçilərin davamlı inkişaf və artımında təşkilatın innovativ inkişafına müsbət təsir etmək istəyi);
- 5) analitik mərhələ (yeni maddələrin tətbiqi imkanlarının təhlili və qiymətləndirilməsi);
- 6) ideyanın həyata keçirilməsi (yeni məhsulların müəssisədə tətbiqi);
- 7) həyata keçirilmə nəticələrinin qiymətləndirilməsi (idarəetmə innovasiyalarının tətbiqinin faydalı təsirinin qiymətləndirilməsi);
- 8) nəzarət və tənzimləmə. [4]

İnanırıq ki, kadrların müqavimətini aradan qaldırmaq tək-cə məlumatlandırma mərhələsində deyil, idarəetmə innovasiyalarının tətbiqi prosesində də aparılmalıdır. İşçilərin idarəetmə innovasiyalarını həyata keçirməyə müqaviməti texniki və ya sənaye ilə müqayisədə daha yüksəkdir. Müqavimətin ilk səbəbi, işçilərin innovasiyaların tətbiqinin nəticələri barədə məlumatlı olmamalarıdır. Buna görə ideyanın həyata keçirilməsindən sonra əldə edilmiş nəticələri qiymətləndirmək və müəssisə işçilərini onlarla tanış etmək lazımdır.

İdarəetmə innovasiyalarının həyata keçirilməsinin səmərəliliyi tək-cə yeniliklərin xüsusiyyətləri ilə deyil, həm də müəssisədə yeni ideyaların həyata keçirilməsi prosesinin rasionallığı ilə də müəyyənləşdirilir. Fikrimizcə, idarəetmə innovasiyaları iqtisadi fəaliyyətin səmərəliliyinin yüksəldilməsinə və təşkilatın bazar mövqeyinin yaxşılaşdırılmasına yönəlmiş funksiyaların, təşkilati strukturların, idarəetmə texnologiyalarının məqsədyönlü, keyfiyyətə dəyişməsi kimi başa düşülməlidir.

ƏDƏBİYYAT

1. Бабкин А.В., Гетманова Г.В., Смешко О.Г., Евдокимов К.В. Инновационная среда предприятия и сопротивление изменениям // Материалы экономического форума, СПб, 2005, с. 5
2. Гетманова Г.В. Типология и критерии классификации управленческих инноваций. Вып. 9, СПб, 2005, с. 287-290
3. Карлик А.Е., Платонов В.В., Тихонова М.В., Павлова О.С. Организационно-управленческие инновации в крупных хозяйственных структуры. СПб.: СПбГЭУ, 2016, 150 с.
4. Hamel G. The Future of Management. Harvard Business School Press, 2013, p. 288

РЕЗЮМЕ

НЕОХОДИМОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ ИННОВАЦИЙ В УПРАВЛЕНИИ ПРЕДПРИЯТИЙ

Кочарли Х.Р.

Ключевые слова: *инновация, управление, предприятие, система, развитие*

Одной из актуальных проблем современности является организация инноваций в управлении предприятий. С течением времени инновации в управлении предприятий способны менять направления деятельности организаций и существенно влиять на их итоги. Инновации в управлении показывают себя как новый опыт, процесс и применение новых структур, способны на изменения деятельности организаций. Указанные особенности показывают на актуальность темы статьи. В статье раскрывается сущность инноваций в управлении предприятий, рассмотрены этапы их применения. Создан алгоритм взаимосвязи функций управления и инноваций в управлении. А также, определены отличия инноваций в управлении и технологических инноваций.

SUMMARY

THE NECESSITY OF APPLICATION OF MANAGEMENT INNOVATIONS IN ENTERPRISE

Kocharli H.R.

Key words: *innovation, management, enterprise, system, development*

One of the urgent problems of our time is the organization of innovations in the management of enterprises. Over time, innovations in enterprise management are able to change the direction of activities of organizations and significantly affect its results. Management innovation shows itself as a new experience, process and application of new structures capable of changing the activities of organizations. These features show the relevance of the topic of the article. The article reveals the essence of innovations in enterprise management, considers the stages of their application. An algorithm for the relationship of management functions and innovation in management has been created. And also, the difference between innovation in management and technological innovation has been determined.

Daxilolmatarixi:	İlkin variant	18.11.2020
	Son variant	07.12.2020